

AZ 1966—1968. ÉVEKBEN VÉGZETT HAZAI ANTROPOLÓGIAI KUTATÁSOK TÉMABESZÁMOLÓI ÉS AZ 1969—1971. ÉVEKRE ELFOGADOTT TUDOMÁNYOS KUTATÁSI TERVJAVASLATOK

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1968-ban kiadott irányelvei a tudományos témabeszámoló és benyújtott tudományos tervjavaslatok hatékonyabb felülbírálatát írták elő. Az MTA Biológiai Tudományok Osztálya a meghatározott irányelveknek megfelelően a bírálat során követendő szempontokat pontokba foglaltan, konkrétan adta meg (a témabeszámoló tartalmi, formai követelményei; a téma korszerűsége, az alkalmazott módszer, az ismertetett adatok, a dokumentáció; a kutatások újabb eredményei; a témák kidolgozásának, illetve a benyújtott tervjavaslatok összefoglaló minősítése).

A korábban szokásban volt évenkénti témabeszámoló és tervjavaslatok — gyakran azok formális volta miatt — csak mechanisztikus bírálatra nyújtottak lehetőséget, ezzel szemben a hosszabb időszakokra vissza-, illetve előre tekintő beszámolójelentések, tervjavaslatok a tudományos kutatás módszeres, következetes, egységes felmérését, a tervezés összehangolását és az eddiginél hatékonyabb áttekintését, ellenőrzését teszik lehetővé.

Az MTA Antropológiai Témabizottsága a fentiekben említett elvek és szempontok figyelembevételével értékelte az embertani intézetek, kutatóhelyek, kutatók elmúlt három éves tervidőszak (1966—1968) folyamán végzett tudományos munkásságát és a következő három évre (1969—1971) benyújtott tudományos tervjavaslatokat. Az intézetek részéről készült témabeszámolókat, kidolgozott tervjavaslatokat a bizottság kijelölt tagjai — mint opponensek — bírálták felül. Az MTA Antropológiai Témabizottsága 1969 február 3-án tartott ülésen vitatta meg az embertani intézetek témabeszámoló jelentéseit, tervjavaslatait és az azokról készült bírálatokat. A bizottsági ülés részletesen elemezte az eredményeket, a hiányosságokat, a tervjavaslatokban foglalt egyes témák feltételeit, majd határozatokat fogadott el, amelyeket a Témabizottság vezetője az MTA Biológiai Tudományok Osztályának terjesztett fel. Az MTA Biológiai Tudományok Osztálya vezetőségi ülése 1969 február 19-én vitatta meg az összefoglaló jelentést és jóváhagyta, illetve egy intézet esetében módosította az 1969—1971 évi tervjavaslatokat.

Az embertani intézetek, kutatóhelyek és azok kutatóinak létszámára és tevékenységükre vonatkozó általános adatok

Hazánkban fizikai antropológiai kutatásokat szervezetter, intézményesen az alábbi négy intézetben végeznek (fizikai antropológia a biológiai tudományokhoz tartozó szaktudomány). Természettudományi Múzeum — Embertani Tár (TTM — Budapest); József Attila Tudományegyetem — Embertani Intézet (JATE — Szeged); Eötvös Loránd Tudományegyetem — Embertani Intézet (ELTE — Budapest); Kossuth Lajos Tudományegyetem — Állattani és Embertani Intézet (KLTE — Debrecen). A négy embertani intézmény közül a TTM — Embertani Tár részüsil akadémiai céltámogatásban, az egyetemi embertani intézetek tudományos kutatásaikhoz a Tudományos Kutatási Fejlesztési Alapból (TUKUFA), a Művelődésügyi Minisztériumtól kapnak anyagi támogatást.

A fent említett intézeteken kívül antropológiai, valamint antropológiával határterületi kutatásokat végeznek antropológus szakemberek az MTA Régészeti Kutató Intézetben (Budapest); a Központi Statisztikai Hivatal — Népeségtudományi Kutató Intézetben (Budapest); a Szegedi Orvostudományi Egyetem Biológiai Intézetében (SZOTE — Szeged); valamint a Déri Múzeumban (Debrecen) és a Janus Pannonius Múzeumban (Pécs).

A szervezett antropológiai intézetek munkatársainak létszáma az elmúlt tervidőszak kezdetén 14 fő volt, a jelenlegi létszám 12. DR. BARTUCZ LAJOS ny. egyetemi tanár 1966-ban, DR. MALÁN MIHÁLY ny. egyetemi tanár 1968-ban hunyt el.

Intézetenként az antropológus szakemberek megoszlása a következő:

TTM — Embertani Tár (Budapest)

DR. TÓTH TIBOR kandidátus, múzeumi osztályvezető
DR. WENCER SÁNDOR múzeumi osztályvezetőhelyettes
DR. DEZSŐ GYULA akadémiai tud. munkatárs*
DR. KRALOVÁNSZKYNÉ DR. ÉRY KINGA múzeológus
LÁNGNÉ DR. BOTTYÁN OLGA múzeológus

*JATE — Embertani Intézet (Szeged)***

DR. LIPTÁK PÁL tanszékvezető docens, a biológiai tudományok doktora
DR. FARKAS GYULA egyetemi adjunktus
DR. BOROSNÉ DR. MARCSIK ANTÓNIA egyetemi tanársegéd
LOTTERHOF EDIT akadémiai gyakoruk

*ELTE — Embertani Intézet (Budapest)****

DR. EIBEN OTTÓ egyetemi adjunktus
GYENIS GYULA egyetemi tanársegéd

*KLTE — Állattani és Embertani Intézet (Debrecen)*****

MOLNÁRNÉ SZILÁGYI KATALIN egyetemi tanársegéd

A szervezeten kívül nem antropológiai intézetekben működő és tudományos munkásságot végző antropológusok száma 6 fő. E kutatók az alábbi intézetek munkatársai:

KSH Népegyetemen Kísérleti Kutató Intézet (Budapest)

DR. NEMESKÉRI JÁNOS kandidátus, tudományos főmunkatárs

SzOTE — Biológiai Intézet (Szeged)

DR. THOMA ANDOR kandidátus, MTA tudományos munkatárs

MTA Régészeti Kutató Intézet (Budapest)

DR. KISZELY ISTVÁN tudományos munkatárs
DR. LENGYEL IMRE tudományos munkatárs (szerződéses alkalmazásban)

Déri Múzeum (Debrecen)

DR. RAJKAI TIBOR tudományos főmunkatárs

Janus Pannonius Múzeum (Pécs)

DR. KISSNÉ ZOFFMANN ZSUZSANNA múzeológus (szerződéses alkalmazásban)

Intézeteken kívül

DR. FEHÉR MIKLÓS igazságügyi antropológus-humángenetikus szakértő

A hazai tudományos, egyetemi és művelődési intézetekben, intézményekben összesen 19 munkatárs foglalkozik hivatásszerűen antropológiával és az antropológia határterületi kérdéseivel.

A fent említett tudományos kutatók közül négy kutató rendelkezik tudományos fokozattal. DR. THOMA ANDOR 1966-ban védte meg kandidátusi, DR. LIPTÁK PÁL 1969. január 15-én a tudományok doktori értekezését. Az elmúlt tervidőszak folyamán két kutató tett antropológiából doktorátust: DEÁK MÁRTA (Budapesten) és WENCER SÁNDOR (Szegeden).

* 1968. májusától a MTA Biológiai Tudományok Osztályán teljesít szolgálatot.

** Szervezetileg önálló tanszék.

*** A Tanszék, amelyet 1881-ben alapítottak, az egyetemi Antropológiai Tanszék sorában Európában a negyediként, szervezeten kívül önálló. Megbízott tanszékvezető DR. BALOGH JÁNOS egyetemi tanár, akadémiai levelező tag, Kossuth díjas.

**** DR. MÉSZÁROS BÉLA egyetemi docens, kandidátus csoportvezetői beosztásban vezeti az intézetet. DR. MALÁN MIHÁLY egyetemi tanár 1967. január 31-én vonult nyugalomba; DR. THOMA ANDOR mint egyetemi adjunktus 1966. december 31-ig teljesített szolgálatot az intézetben, majd a MTA tudományos munkatársaként nyert beosztást a SzOTE Biológiai Intézetében.

Az elmúlt három év folyamán antropológus kutatóink 11 országban (Ausztria, Csehszlovákia, Franciaország, Jugoszlávia, Lengyelország, Nagy-Britannia, Német Demokratikus Köztársaság, Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Szovjetunió, USA) 22 alkalommal tettek tanulmányutat (MTA kiküldetésben, kulturális csereegyezmény keretében, minisztériumi kiküldetésben, külföldi meghívások alapján).

A külföldi tanulmányutak közül kiemelkedő jelentőségű volt THOMA ANDOR franciaországi tanulmányútja, amelynek során humánpaleontológiai és humángenetikai kutatásokat végzett. TÓTH TIBOR Szovjetunió-beli expedíciói; e folyamatos, több hónapos tanulmányútak során Baskiriában, Közép-Ázsiában a magyarság etnogenezisével összefüggő paleoantropológiai, etnikai embertani és humángenetikai (bőrlecrendszer, szintézisvesztés, fogazat) kutatásokat végzett. EIBEN OTTÓ angliai humánbiológiai tanulmányútján testnövekedési, testfejlődési és alkattani kutatások módszertani kérdéseire vonatkozóan végzett tanulmányokat TANNER professzor intézetében (Institute of Child Health, London). NEMESKÉRI JÁNOS a Szerb Tudományos Akadémia Régészeti Kutató Intézetének felkérésére K. ZOFFMANN ZSUZSANNÁVAL a Lepenski — Vir (Alduna, Vaskapu) preneolitikus, neolitikus lelőhely eddig feltárt antropológiai leleteinek vizsgálatát végezte el. FARKAS GYULA a Vajdaságban (Jugoszlávia) végzett bronzkori temető feltárásiában vett részt.

A hazai antropológiai kutatások aktivitása és fejlődése szempontjából az elmúlt tervidőszakból két jelentős ténytet kell megemlítenünk. Az egyik a *vértesszőllősi előemberi leletek* feltárása, azoknak antropológiai leírása és feldolgozása, a másik az 1967-ben Budapesten tartott *Antropológiai Szimpozion*. THOMA ANDORNAK a vértesszőllősi előemberi leletekről írt hat tanulmánya, amelyekben meghatározta e leletek filogenetikai és rendszertani helyzetét, hazai és nemzetközi szakkörökben széles körű érdeklődést váltott ki. Jelentős eredményként említhető az 1967 októberében tartott Antropológiai Szimpozion („Evolúciós trendek a fossilis és recens Hominidáknál”), amelyen nyolc ország neves antropológusai vettek részt és a vitaüléseken magyar, valamint felkért külföldi szakemberek tartottak előadásokat. A szimpozion teljes anyaga a Symposia Biologica Hungarica 9. köteteként a közelmúltban jelent meg.

A hazai embertani kutatások tervbeszámolóiban, tervjavaslataiban részletezett témák négy témakörbe foglalhatók össze. Ezek az alábbiak:

- A) *Filogenetikai kutatások*
- B) *Történeti és etnikai embertani kutatások*
- C) *Növekedés és alkattani biológiai kutatások*
- D) *Genetikai irányú és általános embertani kutatások*

A könnyebb áttekintés és az ismétlések elkerülése végett a tervbeszámoló, valamint a tervjavaslatok, végzett és tervezett kutatásait a négy fő téma sorrendjében adjuk meg, feltüntetve témánként az azokban érdekelt intézeteket, kutatóhelyeket, kutatókat.

Az 1966—1968. évi antropológiai kutatások témái

A) *Filogenetikai kutatások*

I. A *vértesszőllősi előember leleteinek feldolgozása* (KLTE — Embertani Intézet — THOMA A.)

A nagyjelentőségű leletek összehasonlító vizsgálata, értékelése, taxonómiai besorolása, valamint az eredmények publikálása a tervidőszakban befejeződött. THOMA A. kutatásainak eredményei hat magyar és idegen nyelvű tanulmányban jelentek meg.

B) *Történeti és etnikai embertani kutatások*

I. *Az etnogenezis embertani problémái* (TTM Embertani Tár — TÓTH T., WENGER S., DEZSŐ GY., L. BOTTYÁN O., K. ÉRY K.)

A téma folyamatos. A bronzkortól a magyar középkorig terjedő időszak 31 sorozatának 1050 antropológiai lelete vizsgálatát végezték el az intézet munkatársai (*Hun- és germánkor*: Budapest Budafoki út, Budapest Vezér út; *Római kor*: Feked, Fazekasboda, Hidas, Kő, Kővágószőlős, Majs, Vörösmart, Zengővárkony II.; *Avarkor*: Ártánd, Bagyog, Budapest—Békásmegyér, Budapest—Rákos, Budapest—Rákoshegy, Budapest—Rákoskeresztúr, Budapest—Rákospalota, Budapest Soroksári út, Budapest Szőlő utca, Budapest Törökbalinti út, Cece, Előszállás, Győr, Kékesd, Környe, Mór—Akasztódomb, Nemesvölgy; *Honfoglalások*: Szakony; *Árpádkor*: Budapest—Vár—Mátyástemplom, Sopronbámfalva). További vizsgálatok és tanulmányok készültek a honfoglaló magyarság származási és származásának témaköréből.

A kutatások eredményei részben már megjelentek, más részük közlés alatt áll. A kéziratok egy részének végleges lezárása 1969–70. években várható.

2. *Emberi populációk biológiai rekonstrukciója* (TTM Embertani Tár; KSH Népeség-tudományi Kutató Intézet; Janus Pannonius Múzeum — Pécs; K. ÉRY K.; NEMESKÉRI J.; K. ZOFFMANN Zs., KISS A.)

Folyamatos téma, amely hét résztemára különül. a) Villánykövesdi aeneolithkori temető népességének rekonstrukciós vizsgálata — K. ZOFFMANN Zs.; b) Bronzkori hamvasztott csontvázletek vizsgálatának kérdései — NEMESKÉRI J.—BÁNDY G.; c) Hazai és szomszédos területek hun-germánkori makrocephal leleteinek rekonstrukciója. A torzítás feltételezett módjának vizsgálata történeti, etnikai szempontok figyelembevételével — NEMESKÉRI J., KISS A.; d) Majs római kori népességének vizsgálata — K. ÉRY K.; e) Kál — honfoglaláskori temető népességének biológiai, történeti, etnikai rekonstrukciója és összehasonlító vizsgálata — K. ÉRY K.; f) Majs 10.—11. századi temető népességének komplex vizsgálata (1130 tétel). A rekonstrukció során 800 egyén vázcsontjainak metrikus, morfológiai adatfelvételezése, anatómiai variációinak, kóros elváltozásainak, fejlődési rendellenességeinek meghatározása fejeződött be — NEMESKÉRI J., K. ZOFFMANN Zs., KISS A. g) Külön kell említést tennünk a Lepenski-Vir (Jugoszlavia) lelőhelyen feltárt mesolit — korai neolitikori csontvázletek vizsgálatáról (85 tétel) — NEMESKÉRI J., K. ZOFFMANN Zs. E kutatások eredményei részben már közzöltek, más részük közlése folyamatban van. A majsai temető (Árpádkori) közlése az 1969—71. tervidőszakban esedékes.

3. *A legújabb ásatások antropológiai anyagának feldolgozása* (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P., FARKAS Gy., B. MARCSIK A., LOTTERHOF E., VÁMOS K.)

Korábban decimális számmal ellátott országos téma volt, a címben kitűzött cél követése igen jelentős feladat. Az elmúlt tervidőszakban Békés—Povádzug (Árpádkor), Szatymaz (Árpádkor), Aldebrő—Mocsáros (10.—11. század), Nádudvar—Törökklaponyag (Árpádkor), Rákóczipfalva (avar—magyar) és Téglás—Angolkert (magyar középkor) temetők antropológiai leleteinek feldolgozása, taxonómiai értékelése fejeződött be. Az idevonatkozó tanulmányok megjelentek, egy kivételével, amely sajtó alatt van.

4. *Délmagyarország paleoantropológiája* (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P., B. MARCSIK A., VÁMOS K.)

A folyamatos téma keretében az Intézet munkatársai hat sorozat vizsgálatát, értékelését végezték el, fejezték be (Battonya (őskor); Tápé—Széntégláigetű (bronzkor); Pitvaros (bronzkor); Szeged—Kundomb (avarkor); Szeged—Fehértó „A” temető (avarkor); Baja—Pető (11.—14. század). E kutatások eredményei részben már megjelentek, részben közlésük előkészítése folyamatos.

5. *Az eurázsiai steppe-övezet antropológiai kérdései* (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P.) LIPTÁK PÁL két évtizedes kutató munkájának szintézise e téma. A tudományok doktora fokozatra benyújtott és megvédett értekezése „A magyarság etnogenezisének paleoantropológiája” e témakör jelentős részét foglalja össze (kézirathban).

6. *A prehisztórikus trepanáció és orvostörténeti vonatkozású sérülések vizsgálata az ELTE Embertani Intézet és az országban talált leletek alapján* (ELTE Embertani Intézet — BARTUCZ L.) Néhai BARTUCZ LAJOS egyetemi tanár több évtizedes tudományos kutatásainak idevonatkozó eredményeit, megfigyeléseit dolgozta fel és foglalta össze monografikus formában. A Palaeopathologia c. sorozat III. köteteként jelent meg e monográfia, 1966-ban.

7. *Mesterséges koponyatorzítás Magyarországon* (ELTE Embertani Intézet — BARTUCZ L.) BARTUCZ LAJOS több évtizeden át végzett e témára vonatkozó kutatást, adatgyűjtést. A végső összefoglalást, értékelést időközben bekövetkezett halála miatt nem fejezhette be.

8. *Történeti népségek antropológiai kutatása* (ELTE Embertani Intézet — BARTUCZ L., GYENIS Gy.)

E folyamatos kutatáshoz két résztema tartozik. Ezek közül a lengyeli őstelep (aeneolitikori) népességének vizsgálata BARTUCZ LAJOS halála miatt az előkészületi stádiumban maradt abba; a Vácott feltárt avarkori temető antropológiai vizsgálatát GYENIS Gy. végezte, fejezte be, és annak publikálása a közelmúltban történt meg.

9. *Az MTA Régészeti Kutató Intézet ásatásai során feltárt antropológiai leletek vizsgálata* (MTA Régészeti Kutató Intézet — KISZELY I.)

Az Intézet régészeti ásatásaiból következően a téma folyamatos. E téma keretében történt a Pilismarót—Basaharc, Lencsepusztá, Ménfőcsanak, Szentlőrinc (keltakori); Letkés (kora népvándorláskor); Szob—Kiserdő (11. századi) temetők embertani leleteinek feldolgozása.

A langobardok antropológiája c. monografikus munkához hazai és külföldi (ausztriai, jugoszláviai, németországi, itáliai) 26 temető embertani anyagára vonatkozóan történt adatgyűjtés és adatfelvételezés. Mindkét témában a témabeszámolóig előzetes közlések jelentek meg.

10. *Etnikai embertani vizsgálatok Borsod—Abaúj—Zemplén megyében* (KLTE Embertani Intézet — MALÁN M. és munkatársai)

Néhai MALÁN MIHÁLY egyetemi tanár az elmúlt évtizedben és még a tervidőszak folyamán jelentős etnikai embertani kutatásokat kezdeményezett és végzett munkatársaival Domaháza, Benk, Szentsimon, Arló, Kissikátor helységek népességére vonatkozóan. A tervidőszakban már folyamatban volt az etnikai embertani kutatások adatainak feldolgozása, de a feldolgozás nem fejeződött be. MALÁN MIHÁLY tudományos hagyatékának ügyében történő döntést követően e tervtéma anyagának közzététele jelentős és fontos feladat.

11. *A magyarság etnikai antropológiai vizsgálata* (Intézetén kívül — FEHÉR M.)

FEHÉR MIKLÓS e tervidőszak alatt befejezte a magyarság etnikai antropológiai vizsgálatát. E téren harminc év alatt 250 ezer felnőtt részletes antropológiai-humángenetikai vizsgálatát végezte el és így ma már valamennyi magyar etnikai csoportban történtek rendszeres, korszerű embertani vizsgálatok. Célszerű lenne az eredményeknek monográfia formájában való közlése (magyar nyelven, a legszükségesebb dokumentációval, fényképekkel).

12. *Etnikai embertani vizsgálatok a Szovjetunióban* (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

1962-ben és 1964—1968 között az Ural mentén, Közép-Ázsiában és Kaukázusban vizsgált 4000 egyén közül ezer felnőtt adatai kerültek publikálásra, illetve kiértékelésre.

*

Az elmúlt tervidőszak folyamán a történeti és etnikai embertani kutatások keretében 12 témában és azokon belül 23 rész témában folytattak az intézetek, kutatók figyelmet érdemlő kutató munkásságot.

Általánosságban a történeti embertani kutatásokat három irányzat követése határozta meg: a) Az elméletileg és módszertanilag evolúciós szemléleten alapuló taxonómiai és kranioszisztematikai irányzat; b) A szovjet kutatók kialakította komplex etnogenetikai irányzat; c) A biológiai folyamatok rekonstrukcióján alapuló irányzat.

A kutatások súlypontja az i. u. I. évezred történeti embertani problémáira helyezett. Ennek magyarázatát a hazai embertani gyűjtemények anyaga és a magyarság eredetének, etnogeneze megismerésének igénye adja meg.

Kiemelkedő tudományos eredmény LIPTÁK PÁL, a tudományok doktori fokozatára benyújtott értekezése, amely a magyarság etnogenezisének antropológiai vonatkozású szintézisét adja, önállóan kialakított taxonómiai módszerének alkalmazásával. A történeti embertani kutatásokat illetően hiányosságként említendő az őskori sorozatok feldolgozásának mellőzése.

Jóllehet hazánk jelenkori népességének etnikai embertani kutatása terén nagymértékű felvételezés történt (FEHÉR MIKLÓS az egész ország területére vonatkozó nagyszámú vizsgálataira utalunk), mégis jelentős veszteségnek tekinthető az elemző és monográfikus publikáció időben késő közzététele.

C) Növekedés és alkatbiológiai kutatások

1. *Az ifjúság növekedésének, testi fejlődésének vizsgálata* (ELTE Embertani Intézet — EIBEN O., GYENIS Gy.)

A végzett kutatás két altémára különül: a) Longitudinális növekedésvizsgálatok folytak 1962 óta Szombathelyen. A gyermek növekedésének szakaszosságára vonatkozó kutatásokat, a gyermekek fej- és arcméreteiben a növekedés során bekövetkező változások kutatását, valamint az iskolai testnevelésnek és sportolásnak a gyermekek növekedésére, testi fejlődésére gyakorolt hatásának vizsgálatát — ezt a Testnevelési Tudományos Kutató Intézettel közösen végezték — az Intézet lezárta. EIBEN O. 1958. évi Körmenden végzett keresztmetszeti vizsgálatát 10 év múltán megismételték 1968-ban 1840 3—18 éves fiú- és leánygyermeken. GYENIS Gy. komplex — humángenetikai szempontokkal kiegészített — gyermekvizsgálatokat végzett Kiskunlacházán, Dömsödön. b) A testi fejlődés fiziológiai vonatkozásainak vizsgálata során 3808 nyugat-magyarországi leánygyermek menarche-korát határozták meg. Nyugat-Dunántúl négy megyére kiterjedő területén 15 ezer leánygyermek menarche-adatait gyűjtötték össze, feldolgozásuk folyamatban van. Az „éresi bélyegek” kialakulását és ezzel kapcsolatban a bőrredő vastagságának változásait vizsgálták, és hazai viszonylatban elsőnek publikáltak adatokat az összefüggésekről. Az e témákra vonatkozó tanulmányok külföldi és hazai antropológiai, valamint orvosi, pedagógiai és testneveléstudományi szaklapokban jelentek, ill. jelennek meg. Az Intézet e témájával részt vesz a Nemzetközi Biológiai Program (IBP) megvalósításában.

2. *Testnövekedési és sportantropológiai vizsgálatok* (JATE Embertani Intézet — FARKAS Gy.)

A Testnevelési Tudományos Kutató Intézettel együttműködve Szegeden, Pécsen, Szigetváron és Budapesten 2000 általános és középiskolás korú gyermek sorozatmérését fejez-

ték be. Szegeden 1966—1967. évben 2900 általános iskolás fiú- és leánygyermek másodlagos nemi jellegeinek vizsgálata fejeződött be. Ugyanezen időben 2600 ugyancsak szegedi általános és középiskolás fiú- és leánygyermek 33 metrikus jellegre terjedő antropológiai vizsgálata nyert befejezést. A vizsgálatok célkitűzése az akceleráció mértékének megállapítására törekedett a szomatikus jellegek, a menarche adatok és a másodlagos nemi jellegek kialakulása alapján.

3. *A magyar fiatalság testi fejlődésének vizsgálata* (Intézetben kívül — FEHÉR M.)

A tervidőszak folyamán a kutató feldolgozta a korábbi években a magyar fiatalságnak az újszülött kortól a növekedés befejezéséig (0—25 évesek) tartó testi fejlődésére vonatkozólag gyűjtött nagyszámú metrikus és fiziológiai adatait.

4. *Testnövekedési vizsgálatok* (Déri Múzeum — RAJKAI T.)

A hajdúsámsoni második hosszsmetszeti vizsgálat adatainak felvétele 240 gyermekben. A Testnevelési Tudományos Kutató Intézettel együttműködésben általános- és középiskolás-korú gyermekek hosszsmetszeti vizsgálata Debrecenben, Nyíregyházán és Miskolcon (2000 gyermek). 100 főiskolai női hallgató metrikus és leíró jellegeinek, valamint menarche adatainak felvétele, feldolgozása fejeződött be, és az idevonatkozó eredmények 1966-ban kerültek közlésre.

5. *Alkattani kutatások* (ELTE Embertani Intézet — EIBEN O.)

a) Alapkutatói szinten a konstitúció, főleg a női alkat sajátosságait vizsgálta főiskolás hallgatókon, sportolókon (az Atlétikai Európabajnokságon résztvett versenyzőnőkön, a magyar vívó válogatott férfi és nőtagjain stb.). — A BOTE Gerontológiai Kutató Csoportjával közösen az involúciós korban a somatometrikai és morfológiai jellegekben bekövetkezett változásokat vizsgálták és a szelektív túlélés jelenségét elemezték (DEZSŐ GYULÁVAL és THOMA ANDORRAL közösen). — Az emberi kéz formáját vizsgálta különböző foglalkozási ágakat űző csoportokban.

b) Az alkalmazott alkattani kutatások terén előtanulmányok folytak a ruházati konfekcióipar és a járműipar speciális igényeinek megfelelően. (E téma is a Nemzetközi Biológiai Programhoz kapcsolódik.)

*

Itt jegyezzük meg, hogy igen jelentősek azok a kutatások, amelyeket DR. VÉLI GYÖRGY ny. rendelőintézeti főorvos Kaposvárott és környékén évtizedek óta és a beszámolási időszakban is végzett a gyermekek növekedésére, testi fejlődésére vonatkozóan. Kutatási eredményeit az Anthropológiai Közleményekben publikálta.

*

Az elmúlt tervidőszak folyamán a növekedési és testfejlődési kutatások tartalmukban, a vizsgált minták reprezentatívabb voltában, valamint a feldolgozást tekintve igényesebbeknek tekinthetők és nemzetközi összehasonlításra a közölt adatok alkalmasak. Különösen vonatkozik ez a longitudinális vizsgálatok, valamint az alkattani kutatások újabb eredményeire.

D) Genetikai irányú és általános embertani kutatások

1. *Humángenetikai vizsgálatok* (Intézetben kívül — FEHÉR M.)

FEHÉR MIKLÓS emberörökléstan munkája részben populációgenetikai, részben egyes jellegek öröklődési szabályaira vonatkozó kutatásokból állt. A tervidőszak alatt befejezte, feldolgozta és ismertette a magyarságra vonatkozó vér- és szérumsoportok (ABO-, MNS_s —, Rh-, P-, Duffy-, Kell-Cellano-; haptoglobin-, Gm-csoportok) és a phenyl-thiocarbamid-izérző-képesség megismerése végett végzett széles körű vizsgálatait. A bőrlécek és az ujjszőrzet öröklődési szabályait több mint ezer családon kutatta.

2. *Szereoantropológiai — demográfiai kutatások a Bodroghözben* (KSH Népelességtudományi Kutató Intézet — Johannes Gutenberg Egyetem Antropológiai Intézet, Mainz — NEMESKÉRI J., prof. H. WALTER)

A kutatás populációgenetikai célkitűzésű. A rendszeres demográfiai és szereoantropológiai vizsgálatok Bodroghöz 22 helységének népességére terjedtek ki. A demográfiai elemzés 1749—1965 évek között a párválasztás tendenciáinak alakulását és változásait határozta meg. A szereoantropológiai vizsgálatok keretében a 22 helységben 1728 egyénen történtek vércsoport rendszerekre és szérumfehérjékre vonatkozó csoportmeghatározások. — A szerzők e témával részt vesznek a Nemzetközi Biológiai Program (IBP) megvalósításában.

3. *Rheumás carditis immungenetikai komponense* (KLTE Embertani Intézete, az Ifjúsági Szívbetegségekre Intézettel együttműködve — THOMA A.)

THOMA ANDOR és ZIH SÁNDOR Budapesten gyűjtött anyag statisztikai elemzésével asszociációt állapított meg az adott betegség és az ABO-vércsoportrendszer között, a 0-feno-

típus viszonylagos védettsége értelmében. Az asszociációt az emberi H-antigén és a Streptococcus C-anyag determináns csoportjainak részleges azonosságával magyarázzák, amely gátolja az allergiás reakció létrejöttét. A tanulmány megjelent 1967-ben.

4. *Az újjak bőrlécszámának variabilitása* (SzÖTE Biológiai Intézete — THOMA A.)

THOMA ANDOR 300 szegedi egyénről felvett adatokat dolgozott fel. A bőrlécrendszer vizsgálata örökletes szindrómáknál elkerülhetetlen; normál magyar populációkról összehasonlító kvantitatív adatokkal eddig nem rendelkezünk. A publikáció sajtó alatt.

5. *Ikerkutatás* (KLTE Embertani Intézet — MALÁN M.)

A téma folyamatos volt. Néhai MALÁN MIHÁLY egyetemi tanár az elmúlt két évtizedben, előbb Budapesten, majd Debrecenben folytatta ezirányú kutatásait. A tervidőszak folyamán MALÁN M. a DOTE munkatársaival együtt 18 képzetű egyenű és 9 páros iker vizsgálatát végezte el. A téma során felvett adatok kiértékelésére MALÁN M. betegsége, majd halála miatt már nem került sor.

6. *Az ektodermális rendszer genetikája* (KLTE Embertani Intézet — MOLNÁRNÉ SZILÁGYI K.)

A kutatás genetikai célkitűzéssel a normális és az oligofrén gyermekek csoportjai, valamint a gyógypedagógiai intézetben öröklötten és szerzetten szellemileg fogyatékos gyermekek bőrlécrendszerbeli különbségeinek megállapítására törekedett.

7. *Az életkori variabilitás morfofiziológiai vonatkozásai* (TTM Embertani Tár — TÓTH T., L. BOTTYÁN O., DEZSŐ GY.)

E kutatás két résztemára különül, amelyek közül az első történeti embertani anyagon végzett (70 lelőhely 1500 felnőtt korú egyén koponyaleletén az os malare és a csontos palatum életkori változásait elemezték), a második recens népességeken végzett vizsgálatokat tartalmaz (1200 egyén bőrlécrendszerére vonatkozó vizsgálatok — mezővárosok népességein).

A történeti anyagon végzett életkori változások vizsgálatának eredményei a tervidőszakban már közlésre kerültek; a recens népességekre vonatkozó kutatások — folyamatos jellegűknél fogva — csak a kiértékelést követően kerülhetnek közlésre.

8. *Friss és ásatag csontszövet szerves komponenseinek kémiai analitikai vizsgálata* (MTA Régészeti Kutató Intézet — LENGYEL I.)

A történeti embertani kutatásokkal összefüggően, szemléletében és metodikájában különösen jelentősek azok a kémiai analitikai vizsgálatok, amelyek recens és történeti periódusokból származó csontvázletelekből nem és életkor, valamint vércsoport meghatározásokra irányulnak (paleoserologia). LENGYEL I. az elmúlt tervidőszak folyamán 8 tanulmányban tette közzé, hazai és külföldi szakfolyóiratokban legújabb kutatásainak eredményeit.

9. *Paleodemográfiai kutatások* (KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Janus Pannonius Múzeum, TTM Embertani Tár — NEMESKÉRI J., K. ZOFFMANN Zs., K. ÉRY K.)

a) Baranya megyében, Majs község határában feltárt 1132 síros 10.—11. századi teljesen feltárt temető népességének paleodemográfiai elemzése első fázisaként az elmúlt tervidőszakban a nem- és életkormeghatározások nyertek befejezést. Jelenleg a gyermekek életkormeghatározásának kontrollja folyamatban van. b) A paleodemográfiai kutatások keretében — külföldről történt felkérés alapján — került kidolgozásra Növenthien (NSZK), Sarker (Szovjetunió) és Cannington (Nagy-Britannia) lelőhelyekről származó csontvázletelek nem- és életkormeghatározására, majd a halandósági táblák szerkesztésére. c) Vizsgálatok a római kori sírfeliratok életkori adatainak demográfiai forrásértékéről. 43 ezer adat elemzése európai és észak-afrikai provinciák területéről. A tanulmány sajtó alatt (K. ÉRY K.).

10. *Történeti embertani csontvázleteleken végzett szövettani vizsgálatok* (MTA Régészeti Kutató Intézet — KISZELY I.)

Alapkutatások keretében, az elmúlt tervidőszakban folyamatban voltak történeti csontvázletelek anyagán szövettani és paleopathológiai vizsgálatok (foramen magnum „kinagyobbítása”). A témában elért eredmények közlése idegen nyelvű orvostudományi folyóiratokban történik.

11. *Összehasonlító biometriai vizsgálatok Közép-Dunamedencei 6—7. századi populációk között* (TTM Embertani Tár — K. ÉRY K.)

34 sorozat férfi és 26 sorozat női populációinak vizsgálata. A tanulmány 1969-ben kerül sajtó alá.

*

Az elmúlt tervidőszak témabeszámolóinak és a teljes hazai antropológiai kutatások négy főtemakör szerint történt részletesezt követően a számvetés, összefoglalás az alábbiakban adható meg.

1. A hazai embertani intézetek, kutatóhelyek és azok munkatársai a négy témakörön belül 29 főtemában és azokon belül 74 résztemában végeztek kutatásokat, vizsgálatokat. Téma-

körök szerint a *főtémák megoszlása* a következő: Filogenetikai kutatások: 1; Történeti és etnikai embertani kutatások: 12; Testnövekedési és alkattani kutatások: 5; Genetikai irányú és általános embertani kutatások: 11. A résztémák intézetek szerinti megoszlása két okból mellőzhető: az egyes résztémák kidolgozásában több embertani intézet és más tudományos kutató intézetek együttműködésben vettek részt, továbbá az egyes résztémákat illetően fedések állapíthatók meg.

2. A tervidőszakban kezdeményezett és a folyamatos kutatások eredményességét — ha csak quantitativ is tekintjük azokat — kellően dokumentálják a megjelent tanulmányok, közlemények. Az elmúlt tervidőszak folyamán közel száz (97) antropológiai tanulmány, közlemény jelent meg munkatársainktól hazai és külföldi szakfolyóiratokban. A teljességhez tartozik még annak megemlítése, hogy kutatóinknak közel negyven tanulmánya kéziratban elkészült, és azok megjelenése a jelen tervidőszak első évében esedékes. A közölt tanulmányok és sajtó alatt levő kéziratok kvalitatív értékelését elsősorban is az elkövetkező évek tudományos visszhangja adja majd meg. Előzetes értékelésként néhai BARTUCZ LAJOS (*Paleopathologia III.* kötete), LIPTÁK PÁL (*A magyarság etnogenezisének paleoantropológiája*), THOMA ANDOR (a vértesszőllősi előember leleteiről írt tanulmányai) munkái emelendők ki, azok szintetikus, összefoglaló és különösen kiemelkedő értékű eredményei miatt. Itt kell említenünk, hogy 1968 folyamán a „*Yearbook of Physical Anthropology*”, amely minden évben újra publikálja a világon megjelent és legjelentősebbnek tartott antropológiai dolgozatokat, francia eredetiben és angol fordításban hozta THOMA ANDOR „*La définition des Néandertaliens et la position des Hommes fossiles de Palestine*” című, a *L'Anthropologie*-ban 1965-ben megjelent tanulmányát.

Az elmúlt három év folyamán megjelent eredeti tanulmányok, értekezések közül 37 tekinthető oly értékűnek, amelyeknek tematikája, az alkalmazott módszer és a kutatások során kidolgozott eredményei, megállapításai nemzetközi kritikát tekintve összehasonlítható alapa- nek, megkülönböztetett figyelemre méltóknak tekinthetők.

3. Az eredmények mellett természetesen nem hallgathatók el bizonyos hiányosságok, kérdések, amelyek részben a jelen tervidőszak kutatásait is meghatározhatják. Anélkül, hogy e vonatkozásban minden kérdésre kitérnék, csupán néhány jelenségre kívánom a figyelmet felhívni.

A főtémákon belül az egyes témák megfogalmazása, tartalmi kerete intézetenként és kutatókként helyenként egyenetlen. A résztémák tartalmi és módszertani szintje sok esetben igen eltérő. A résztémák egyike-másika a tudomány mai állása szerinti követelményeket, a kutatás tervezése során és annak kivitelezésekor nem követte adekvátnan. A már korábban említett fedések következtetése annak, hogy az intézetek és a kutatók nem koordinálták kutatásaikat. A szorosabb együttműködés, az egységes kutatási szemlélet kialakítása ma elengedhetetlen követelmény. A kutatás szabadsága, az egyéni kutatási szempontok érvényesítése mellett is alapvető a különböző irányzatok összehangolása, az egységes profil kialakítása, és ez szoros együttműködéssel, kölcsönös segítséggel valósítható meg. A jövőben — megítélésem szerint — csak így vállalkozhat a magyar embertani kutatás nagyobb perspektívájú feladatok elvégzésére. Minderre a feltételek ma már kialakultak, és csak így kerülhetők el a helyenként észlelhető maximalista, másutt a minimalista törekvések, igények. Konkrétan gondolok itt arra, hogy „*Magyarországon a paleolitikumtól a magyar középkorig élt népek történeti embertana*”, vagy „*Magyarország jelenkori népességének etnikai embertana*” csakis a fentiekben vázolt összefogással, a kutatások szemléleti egységének kialakításával valósíthatók meg. A hazai etnikai embertani kutatások területén FEHÉR MIKLÓS hallatlan nagy munkát végzett (felmérés, adatgyűjtés, feldolgozás), ezért a szerző részéről és az Antropológiai Témabizottság részéről messzemenően szorgalmazni kell a jövőben e munka publikálását. Vonatkozik ez néhai BALOGH BÉLA nagykunsági, és néhai MALÁN MIHÁLY barkó vidéki kutatásaira is. E tudományos hagyatékok ügyének rendezése és e munkák hivatott szakemberek által történő elvégzése sürgető feladat. A tudományos közvélemény és a magyar tudomány szakembereinek tudatában ma már a hazai antropológiai kutatásokról határozottabb kép kialakulása figyelhető meg és ez kötelez minket — antropológusokat — arra, hogy a kissé „elforgácsolódott” erőket egyesítve nagyobb perspektívájú feladatokra vállalkozunk. A számvetésnek pozitív eredményei mellett ezek is tanulságai.

A hazai antropológiai kutatások 1969—1971. évekre benyújtott, tervezett tervtémái

A tervjavaslatok, tervtémák ismertetését a beszámolóval azonosan, a témakörök sorrendjében adjuk meg, feltüntetve a kutatást végző intézetek és kutatók nevét. A négy embertani intézet esetében természetesen csak azokat a témákat vettük fel, amelyeket az MTA Biológiai Tudományok Osztálya vezetősége elfogadott.

A) Filogenetikai kutatások

1. *A Rudapithecus hungaricus viszonya a Hominidákhoz* (SzOTE Biológiai Intézet — THOMA A.)

Az 1967-ben, a rudabányai pliocénből előkerült fosszilis emberszabású majom állkapocs feldolgozásán belül, a címben megjelölt részfeladatot KREZŐI MIKLÓS felkérésére THOMA ANDOR kezdte meg és végezte el. A kézirat 1969-ben elkészült, publikáció a tervében várható. Eredmény: a Rudapithecus más származási vonalhoz tartozik, mint a harmadkori Hominidának meghatározott Ramapithecus és az ismert pleisztocén Hominidákkal való származási kapcsolata valószínűtlen.

2. *A Hominidák evolúciós taxonómiája* (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P.)

B) Történeti, etnikai embertani kutatások

Az intézetek által megadott tervtémák megnevezéseit azok tartalma, a kutatás irányai; célkitűzései szerint rendezve, két fő csoportra különülnek. I. Történeti embertani kutatások, II. Etnikai embertani kutatások. A történeti embertani kutatásokon belül további öt témacsoport különíthető el. Ezek a következők: 1. Történeti embertani — elméleti alapkutatások; 2. Paleoantropológiai kutatások — mesolitikumtól a vaskor befejezéséig; 3. Az etnogenezis embertani problémái — iu. I. évezred; 4. Biológiai, történeti, etnikai rekonstrukciós kutatások; 5. Legújabb ásatások antropológiai anyagának feldolgozása. Minden témacsoporton belül kronologikus sorrendben adjuk az egyes témákat.

I. Történeti embertani kutatások

1. *Paleoantropológiai elméleti és módszertani kutatások*

a) *Paleoantropológiai analízis és szintézis problémái* Európa és Ázsia paleoantropológiai vizsgálatai alapján (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P.)

b) *Morfológiai jellegek diagnosztikai jelentősége a Közép Duna-Medence sorozatain* (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

c) *Friss és ásatag csontszövet szerves komponenseinek kémiai analitikai vizsgálata* (MTA Régészeti Kutató Intézet — LENGYEL I.)

2. *Paleoantropológiai kutatások*

a) *A dél-magyarországi őskor paleoantropológiájának vizsgálata* (neolitikum, aeneolitikum, bronzkor) (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P., FARKAS GY.)

b) *A lengyeli őstelep (aeneolit kori) népességének vizsgálata* (ELTE Embertani Intézet — EIBEN O., GYENIS GY.)

c) *Adatok Magyarország bronz kori népességének antropológiájához* (adatfelvételezés, értékelés — téma befejezése 1971) (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

3. *Az etnogenezis embertani problémái*

a) *Adatok Dunántúl római kori népességének embertanához* (Gorsium — Tác római kori leleteinek feldolgozása, értékelése — 1970) (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

b) *Intercisa — Dunaújváros római kori temető embertani leleteinek feldolgozása* (adatfelvételezés — 1971-ben) (TTM Embertani Tár — TÓTH T., WENGER S.)

c) *Dunántúl római kori népességének antropológiája* (összefoglaló munka — 1971) (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

d) *Az ELTE Embertani Intézet makrocephal leleteinek vizsgálata* (ELTE Embertani Intézet — EIBEN O., NEMESKÉRI J.)

e) *Janus Pannonius Múzeum (Pécs) avar kori embertani leleteinek feldolgozása* (1971) (TTM Embertani Tár — WENGER S.)

f) *Délkelet Dunántúl paleoantropológiája c. téma keretében Magyarbóly avar kori lelőhely csontvázleleteinek feldolgozása* (feldolgozás és az eredmények publikálása — 1969) (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

g) *Adatok Dunántúl avar kori népességének embertanához* (Balatonfűzfő, Hird, Pilismarót — Basaharc lelőhelyek anyaga vizsgálatának megkezdése, adatgyűjtés — 1971). (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

h) *Pókaszeptkora avarok és késő szláv temető (6.—9. szd.) embertani leleteinek feldolgozása* (1970—71). (TTM Embertani Tár — L. BOTTYÁN O.)

i) *A csornai avar kori temető csontvázleleteinek vizsgálata* (feldolgozás — 1969) (TTM Embertani Tár — L. BOTTYÁN O.)

k) Keszthely és környéke koraközépkori népességének antropológiai vizsgálata (ELTE Embertani Intézet — GYENIS Gy.)

l) A langobardok antropológiája (Monografikus feldolgozás hazai és külföldi feltárások sorozataiból) (MTA Régészeti Kutató Intézet — KISZELY I.)

m) Délalföld — Kelet-Magyarország 5.—16. századi csontvázleteinek paleoantropológiai vizsgálata (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P. és munkatársai)

n) Heves megye késő-népvándorlás kori és kora Árpád kori történetének embertani kérdései (folyamatos téma) (TTM Embertani Tár — K. ÉRY K.)

o) Szabolcs—Szatmár megye 10.—11. századi történetének embertani kérdései (1971) (TTM Embertani Tár — K. ÉRY K.)

p) Adatok Közép-Dunántúl Árpád kori népességének embertanához (Halimba-Cseres temető embertani leleteinek feldolgozása — 1971) (TTM Embertani Tár — TÓTH T., WENGER S.)

r) Soproni késő népvándorlás kori temető népességének embertani vázlata (1969) (TTM Embertani Tár — L. BOTTYÁN O.)

s) Adatok Baranya megye Árpád kori népességének embertanához (Ellend I—II., Palotabozsok, Somogy—Vasas lelőhelyek anyaga embertani vizsgálatának előkészítése) (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

sz) Bágyog-Szováta avar kori temető népességének antropológiai vizsgálata (1969) (TTM Embertani Tár — DEZSŐ Gy.)

t) Halimba avar kori temető népességének antropológiai vizsgálata — 1969 (TTM Embertani Tár — DEZSŐ Gy.)

4. *Biológiai, történeti, etnikai rekonstrukciós kutatások*

a) Lepenski-Vir prekeramikus és neolith kori népessége (KSH Népeştudományi Kutató Intézet — Janus Pannonius Múzeum — NEMESKÉRI, J., K. ZOFFMANN Zs.)

b) Lengyeli kultúra két antropológiai sorozata népességének rekonstrukciója (Janus Pannonius Múzeum — K. ZOFFMANN Zs.)

c) Mosonszentjánosi bronzkori hamvasztásos temető népességének rekonstrukciós feldolgozása (Janus Pannonius Múzeum — K. ZOFFMANN Zs.)

d) Római kori és honfoglalás kori temetők csontvázleteinek rekonstrukciós vizsgálata; a téma folyamatos — Alap, Dunaalmás, Pécs — Geisler Eta u., Gödrekeresztúr, Tengelic (TTM Embertani Tár — K. ÉRY K.)

e) Magyarország és a szomszédos területek makrokephal leleteinek rekonstrukciós vizsgálata (adatgyűjtés, kézirat lezárása — 1970) (TTM Embertani Tár — KSH Népeştudományi Kutató Intézet — Janus Pannonius Múzeum — NEMESKÉRI J., KISS A.)

f) Majs Árpád kori népességének biológiai, történeti, etnikai rekonstrukciója (KSH Népeştudományi Kutató Intézet — Janus Pannonius Múzeum — NEMESKÉRI J., K. ZOFFMANN Zs.)

5. *Legújabb ásatások antropológiai anyagának feldolgozása*

a) Régészeti ásatások (leletmentések) antropológiai anyagának feldolgozása (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P. és munkatársai)

b) A visontai leletmentő feltárásokból előkerült és előkerülő embertani leletek adatfelvételezése és részbeni feldolgozása — 1971 (TTM Embertani Tár — TÓTH T., WENGER S.)

c) Újabb intézeti ásatások anyagfeldolgozása (Aszód, Ipolytölgyes, Pilismarót-Basaharc) (MTA Régészeti Kutató Intézet — KISZELY I.)

d) Régészeti kutatások során feltárt újabb antropológiai leletek gyűjtése, feldolgozása (Déri Múzeum — RAJKAI T.)

II. *Etnikai embertani kutatások*

1. *A magyar nép etnikai csoportjainak embertani vizsgálata* (adatgyűjtés, feldolgozás 1970) (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

2. *A magyarság etnikai antropológiai vizsgálata*. (Intézetten kívül — FEHÉR M.)
Az elmúlt évtizedek folyamán az egész országra és valamennyi etnikai csoportra kiterjedő, 250000 egyén vizsgálatán alapuló rendszeres antropológiai kutatás anyagának feldolgozása, saját alá történő rendezése. (A nagy jelentőségű anyag közzététele nagyobb anyagi támogatást igényel)

3. *Etnikai—antropológiai vizsgálatok a Szovjetunió területén* (TTM Embertani Tár — TÓTH T.)

1964—65. és 1968. évi tanulmányutak anyagainak feldolgozása, publikálása.

4. *Dél-Magyarország népességének embertani vizsgálata* (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P., FARKAS Gy. és az intézet külső munkatársai)

5. *Tápé község népességének etnikai embertana* (monografikus feldolgozás — 1970) (JATE Embertani Intézet — LIPTÁK P., FARKAS Gy.)

6. *Egy dunántúli település etnikai embertani vizsgálata* (JATE Embertani Intézet — FARKAS Gy., LIPTÁK P. és az intézet munkatársai)

7. *Hajdú-Bihar megye etnikai embertani vizsgálata* néprajzi kutatókkal együttműködve (Déri Múzeum — RAJKAI T.)

C) Növekedés és alkatbiológiai kutatások

1. *Morfofiziológiai változások antropológiai vizsgálata* (ELTE Embertani Intézet — EIBEN O.)

Az 1968-ból származó, körmendi 10 éves utánvizsgálat feldolgozása; Nyugat-Dunántúlról származó 15 ezer menarche adat feldolgozása; Szombathelyen végzett longitudinális vizsgálat folytatása és folyamatos feldolgozása. — IBP-téma.

2. *A magyar fiatalságra vonatkozó vizsgálatok* (Intézetben kívül — FEHÉR M.)

A vizsgált 0—25 életkorúak testi fejlődésére vonatkozó kutatások publikálása. A monográfia kéziratának elkészítése 1970 közepére nyer befejezést.

3. *Testnövekedési vizsgálatok kiértékelése* (JATE Embertani Intézet — FARKAS Gy.)

Az 1960—1966. években Dél-Magyarországon végzett longitudinális vizsgálatok kiértékelése.

4. *Debrecen és Hajdú-Bihar megye ifjúságának testnövekedési vizsgálata* (Déri Múzeum — RAJKAI T.)

Kereszt- és hozmetszeti vizsgálatok megindítása 3., 6., 11., 15 éveseken. A vizsgálat 8 metrikus jelleg felvételét tervezi az említett életkorú gyermekeken.

5. *Alkatbiológiai kutatások* (ELTE Embertani Intézet — EIBEN O.)

Az elmúlt tervidőszak folyamán végzett alkatbiológiai kutatások (Atlétikai Európa-bajnokság női sportolóián végzett vizsgálatok; felnőtt- és öregkorúak alkatbiológiai kutatási eredményeinek) publikálása. Alkalmazott alkatbiológiai kutatás keretében a ruházati konfekció- és járműiparral működik együtt az intézet. — IBP-téma.

D) Genetikai és általános embertani kutatások

1. *Szerzett és öröklött testi, szellemi fejlődési fogyatékosok antropológiai vizsgálata és azok kromoszóma anomáliáinak felmérése* (KITE Embertani Intézet — SZILÁGYINÉ MOLNÁR K.)

Folyamatos téma, az elmúlt tervidőszakban a bőrlérendszer vizsgálatát végezték.

2. *Demográfiai és populációgenetikai kutatások a Bodroghözben* (KSH Népeségtudományi Kutató Intézet — Johannes Gutenberg Egyetem Antropológiai Intézet — Mainz — NEMESKÉRI J., Prof. H. WALTER)

Bodroghközben (22 helység) az elmúlt tervidőszakban végzett kutatásokat követően az átlagos párválasztási radiusok és átlagos párválasztási területek helységenkénti megállapítása; a genetikai értékelés a kidolgozandó feladat és a monográfia kéziratának lezárása (1970 folyamán). — IBP-téma.

3. *Humángenetikai kutatások* (Intézetben kívül — FEHÉR M.)

A vér- és szérumesoport vizsgálatok, valamint a PTC vizsgálatok adatainak publikálása. A bőrlérendszerre vonatkozó vizsgálatok adatainak feldolgozása 1971-ig.

4. *Az emberi agysúly variabilitása* (TTM Embertani Intézet — TÓTH T.)

5. *A csontos palatum morfológiai sajátosságainak vizsgálata* (TTM Embertani Intézet — L. BOTTYÁN O.)

6. *Robuszticitás vizsgálatok osteológiai szériákon* (TTM Embertani Intézet — K. ÉRY K.)

7. *A gerincoszlop nem és életkori változásai* (Janus Pannonius Múzeum — K. ZOFFMANN Zs.)

8. *Kémiai analitikai módszerek alkalmazása a történeti antropológiában* (JATE Embertani Intézet — FARKAS Gy., LENGYEL I.)

Módszerek elsajátítása és ezt követően azok alkalmazása őskori sorozatok leletein.

9. *Anatómiai variációk vizsgálata és paleoantropológiai sorozatok értékelésében való jelentőségük* (JATE Embertani Intézet — FARKAS Gy.)

A kutatás a JATE Embertani Intézet Gyűjteményében levő teljes koponyaanyagra terjed ki.

10. *Paleodemográfiai kutatások* (KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Janus Pannonius Múzeum — NEMESKÉRI J., K. ZOFFMANN Zs., KISS A.)

Majs 10.—11. századi népesség halandósági tábláinak elkészítése, elemzése és a kapott demográfiai jellemzők összehasonlítása az azonos korú és már publikált sorozatok eredményeivel.

11. *Paleopatológiai vizsgálatok* (JATE Embertani Intézet — BOROSNÉ MARCSIK A., FARKAS GY.)

Az Intézet gazdag gyűjteményanyagának paleopatológiai leleteinek felmérése, diagnózisa, értékelése.

12. *Derivatográfias csontvizsgálatok* (MTA Régészeti Kutató Intézet — KISZELY I.)

Folyamatos téma; az elmúlt tervidőszakban már megkezdett és részben publikált eredmények további kibővítése.

*

Az 1969—1971. tervévekre a négy embertani intézet, valamint a kutatóhelyeken működő munkatársak által benyújtott tervtémák száma a következőként alakul. A négy témakörön belül a fő témák száma 12 (Filogenetikai téma: 2; Történeti és etnikai embertani téma: 6; Testnövekedési és alkatbiológiai téma: 2; Genetikai és általános embertani téma: 2). A résztémák száma az előző tervidőszakhoz viszonyítva némileg csökkent, de még így is egyes intézetek esetében, amint azt az opponens bírálatában megjegyezte a „maximalizmus” tényként állapítható meg.

A tervjavaslatokban örömmel nyugtázható a filogenetikai, az etnikai embertani és genetikai irányú (humángenetika) témák számának növekedése és még inkább az, hogy az e témák keretében folyamatosan végzett és kezdeményezett kutatások tartalmi és módszertani igényekben megalapozottak. Vonatkozik ez elsősorban is az etnikai embertani kutatásokra. Ugyancsak örömmel állapítható meg az a tény, hogy a tervezett kutatások egy részénél a korszerű humánbiológiai szemlélet jut érvényre, és ebből következően a tervezett vizsgáló módszerek is korszerűek.

A benyújtott tervjavaslatok egy részénél viszont még most is megállapíthatók átfedések, ill. a koordináció hiánya. E jelenség kiküszöbölése annál is inkább kívánatos, mert antropológusaink száma csekély, és ezért a tömörített, jól elhatárolt és egymást kiegészítő témák kialakítása a legfontosabb feladat. A témabeszámolókkal kapcsolatban tett megállapítások szerint csakis így alakítható ki a magyar antropológia egységes és perspektivikus terve. A kutatási tervek szélesebb körű megvitatása, egyeztetése teremthet kellő alapot az eddigieknél is szorosabb együttműködésre.

A beszámolójelentések és a benyújtott tervjavaslatok ismertetése elsősorban is ezt a célt kívánja szolgálni.

Összeállította:

DR. NEMESKÉRI JÁNOS

az *Antropológiai Témabizottság vezetője*
az intézetektől és a kutatóktól kapott jelentések alapján.